

آیا در برزخ، شفاعت وجود دارد؟

به لحاظ کلی شفاعت در همه عوالم اعم از دنیا، برزخ و قیامت وجود دارد. منتهی این معنای عام شفاعت است.

به لحاظ کلی شفاعت در همه عوالم اعم از دنیا، برزخ و قیامت وجود دارد. منتهی این معنای عام شفاعت است. بدیهی است تا وقتی که «ولایت» وجود دارد، شفاعت نیز هست. تا وقتی همه فیوضات الهی از طریق معصومین (ع) و صاحبان ولایت و امامت می رسد، شفاعت وجود دارد. وقتی خداوند می فرماید که مؤمنین در دنیا با انبیاء و اولیا همنشین می شوند، بالتبع در برزخ و قیامت نیز چنین خواهد بود.

به گزارش ایسنا، به نقل از ایرنا، شفاعت به معنای طلب برداشتن عذاب و عِقاب از کسی یا کسانی است که مستحق عذاب و عقابند. (شیخ طوسی، التبیان، ج ۱، ص ۲۱۲) و به عبارتی نوعی وساطت و میانجیگری در عفو و بخشیدن گناهان است. (مطهری، مجموعه آثار، ج ۱، ص ۲۵۴)

شفاعت یک معنای عام دارد و یک معنای خاص. گویا بحث درباره شفاعت در دنیا و برزخ، در گرو این دو معناست. شفاعت در لغت از ماده "شفع" و به معنای «ضمیمه کردن چیزی به چیز دیگر و جفت نمودن آن» است. یعنی اگر بنا باشد کاری برای شفاعت شونده صورت گیرد؛ ولی مشکلی در بین باشد، شفاعتگر آن را سامان می دهد. شفاعت به معنای عام، قرارگرفتن دو چیز در کنار هم و موجودی قوی تر و برتر، در کنار موجود ضعیف تر و کمک کردن به او برای پیمودن مراتب کمال است. (مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۵۶)

پس شافع کسی است که برای انجام هدفی، ضمیمه غیر خود می شود و او را که تاق است جفت می‌سازد. (النهایه، ج ۲، ص ۷۱۵)

کسی مورد شفاعت قرار می گیرد که شایستگی داشته باشد. اگر به افرادی بدون شایستگی و بی جهت کمک شود و بر دیگران مقدم شوند، این کار تبعیض ناروا و تشویق مردم به گناه است. قطعاً هدف خداوند از قرار دادن شفاعت، این نیست که برخلاف عقل نیز می‌باشد. ولی افرادی که در مسیر هدایت قرار دارند و اعمال واجب را انجام داده و از اعمال حرام دوری کرده اند ولی گاهی گناهی هم مرتکب شده اند که عمدی بر انجام آن نداشته اند؛ در این صورت مورد کمک شفیعان قرار می گیرند، تا کاستی هایشان جبران شود.

آیا شفاعت در برزخ هست؟

اصل شفاعت در شیعه و همه مذاهب اسلامی در قیامت مورد قبول است و آن را ضروری دین می دانند. ولی در این که شفاعت در برزخ هم وجود دارد یا نه محل اختلاف است.

مفسران شیعه و سنی همگی مقام شفاعت پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله را قبول دارند و اختلافی با هم ندارند. مفسران لفظ "مقام محمود" در آیه ۷۹ سوره اسراء را مقام شفاعت برای رسول خدا صلی الله علیه وآله تفسیر کرده اند.

از جمله موارد اختلافی این موضوع، بحث از زمان تحقق شفاعت است. برخی از مفسران و علما معتقدند شفاعت تنها در آخرین موقعیت قیامت که حساب و کتاب به اتمام رسیده، اتفاق می افتد. اما برخی از علما نیز معتقدند که شفاعت فقط مربوط به قیامت نیست، بلکه در دنیا و برزخ را نیز شفاعت پیامبر اکرم و ائمه علیهم السلام رخ می دهد.

پس در این که شفاعت در قیامت وجود دارد هیچ شکی وجود ندارد اما در مورد شفاعت در برزخ تردیدهایی دیده می شود که آیا در برزخ هم اهل بیت (ع) مردم را شفاعت می کنند یا خیر؟

استناد به روایت امام صادق (ع)

برخی از مخالفان شفاعت در برزخ، به روایت امام صادق (ع) استناد می کنند که فرمود: به خدا قسم تنها خطری که من بر شما احساس می کنم، برزخ است و چون قیامت شود و کار به دست ما برسد، ما بر کار شما از خودمان اولویت داریم. (کافی، ج ۱، ص ۶۶)

ارزیابی روایت امام صادق (ع)

این روایت از جهت سندی مرسل است و مشابهی هم ندارد. همچنین در این حدیث تصریح نشده که در برزخ شفاعتی نیست، بلکه تأکید شده که در قیامت، کار با ولایت است. چون در آیه ۷۱ سوره اسراء تأکید شده که در قیامت هر کس با امامش محشور می شود. حال امام حق یا باطل، فرقی نمی کند.

بر اساس روایات امیرالمؤمنین (ع) میزان و تقسیم کننده بهشت و جهنم است و در قیامت کار با ولایت و ولیّ می باشد. بنابراین شفاعت پیامبر اکرم و اهل عصمت صلوات الله علیهم، به عنوان ولایت، از مؤمنین و اهل ولایت قطعی است. پس شفاعت در قیامت قطعی است اما شفاعت در برزخ مورد شک و تردید می باشد.

اما روایات موثقی که کمک و دستگیری اهل بیت علیهم السلام در قبر و برزخ را تأیید می کنند، نشانگر شفاعت در برزخ است.

شفاعت در دنیا در قرآن کریم

با دقت در برخی آیات به شفیع واقع شدن برخی انبیاء در دنیا می رسیم که وجود شفاعت در دنیا را تأیید می کند. در آیه ۶۴

سوره نساء بیان شده: «اگر آنها هنگامی که به خود ستم می کردند (و مرتکب گناه می شدند) به نزد تو می آمدند و از خدا طلب آمرزش می کردند و پیامبر صلی الله علیه و آله نیز برای آنها استغفار می کرد خدا را توبه پذیر و مهربان می یافتند.» در اینجا این سوال مطرح می شود که آیا تقاضای مغفرت از سوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای مؤمنان خطاکار چیزی جز شفاعت می تواند باشد؟!

این آیه پیوند بین مردم اعم از فاسق و با ایمان را مطرح می کند و این که اگر برای طلب بخشش از ایشان کمک بخواهند، خداوند به دلیل وساطت پیامبرش، توبه را می پذیرد. (تفسیر نور، ذیل آیه)

آیت الله جوادی آملی در تفسیر این آیه می گوید: این استغفار هم در حقیقت، همان توسل و شفاعت است. همچنین مؤمنین می توانند برای گنهکار استغفار بکنند، این می شود شفاعت دیگر. عالم حق شفاعت دارد، در دنیا مؤمن هم حق شفاعت دارد. اینکه گفتند در نماز شب چهل مؤمن را دعا کنید، این همان معنای شفاعت است. شما وقتی چهل مؤمن را دعا می کنید یعنی شفیع اید «شفیع» یعنی جفت، خود این شخص به تنهایی به محکمه خدا برود آسیب می بیند، وقتی شفیع کنار او باشد، دیگری همراه او باشد.

پس معلوم می شود مؤمنین هم حق شفاعت دارند. به هر تقدیر در آیه ۱۱۴ سوره «توبه» فرمود: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوَدَّةٍ وَعَدَّةٍ إِيَّاهُ﴾؛ ابراهیم وعده داد که اگر تو صالح بودی، من طلب مغفرت می کنم. معلوم می شود که حالا او صالح نبود که مورد طلب مغفرت قرار بگیرد، معلوم می شود که اگر صالح بود استغفار ابراهیم برای او جا داشت، اینها نشانه وسعت شفاعت است.

از طرفی فخر رازی در ذیل آیه ۶۴ سوره نساء می گوید: آیه دلالت دارد که هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله برای گناهکاران و ظالمان استغفار نماید، خداوند آنها را مورد بخشش قرار می دهد و این دلالت می کند که شفاعت آن حضرت نسبت به کسانی که دچار معاصی کبیره می شوند، در دنیا پذیرفته شده، پس واجب است در آخرت نیز پذیرفته شود؛ چون کسی در این موضوع میان دنیا و آخرت تفاوت نگذاشته است.

در تکمیل این استدلال باید گفت که «برزخ» دنباله و ادامه عالم دنیاست و لذا شفاعت رسول اکرم صلی الله علیه و آله شامل گناهکاران در برزخ هم می شود.

همین معنا در داستان یعقوب و فرزندانش نیز در قرآن آمده که آنها از پدر خواستند در پیشگاه خدا برای آنان استغفار کند او هم پذیرفت. (یوسف، ۹۷)

همچنین در دنیا بسیار اتفاق افتاده که افراد یا اقوامی به خاطر شفاعت پیامبران و اولیاء الله از عذاب دنیا نجات یافته اند و این چیزی جز شفاعت نیست.

شفاعت در برزخ

در جهان برزخ روایات بسیاری داریم که اعمال نیک همچون نماز، روزه و اعتقاد به ولایت امام و ...، سبب تخفیف عذاب می شود. و یا دفن انسانی صالح و یا عالم که پرونده ای پربار دارد، در قبرستانی موجب تخفیف مجازات گنهکاران آن قبرستان می شود. این موارد دلیلی بر تایید وجود شفاعت در عالم برزخ است وگرنه نباید این موارد در تخفیف عذاب آنها در برزخ اثری می گذاشت تا زمان قیامت.

بنا بر روایاتی اقامه نماز لیلۃ الدفن و دادن صدقه در شب اول مرگ و درخواست مغفرت تشییع کنندگان برای اموات، باعث تخفیف عذاب می شود. همچنین در روایات آمده که امام رضا (ع) یکی از جاهایی که به دیدن زائر خود می رود، در هنگام جان دادن و برزخ است. (عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۲۵۵) آیا این دیدار با امام باعث تخفیف در سختی مرگ نمی شود؟ آیا باعث آرامش و تخفیف عذاب او نمی شود؟ آیا اینها شفاعت به حساب نمی آید؟

بنا بر آیات و روایاتی همراهی و یاری پیامبر و ائمه علیهم السلام به گنهکار و نیازمند به روشنی دیده می شود. پس شفاعت اختصاص به قیامت ندارد و همه ما آن را در دنیا لمس کرده ایم. حال چگونه می شود در شرایط هولناک برزخ رها شویم؟

شفاعت مومنین در دنیا برای اموات در برزخ

بسیار سفارش شده ایم که برای اموات که دستشان از دنیا کوتاه شده و فرصتشان به اتمام رسیده، از خداوند طلب بخشش کنیم. این یعنی مومنین حاضر در دنیا می توانند میت را شفاعت کنند. در واقع او با دعا، طلب بخشش، خیرات و احسانی که برای میت می فرستد، در حالی که میت در عالم برزخ است، شفاعتش می کند. وقتی افراد در دنیا می توانند با هدایا و دعاها خود، اموات را در برزخ شفاعت کنند، و آرامش و تخفیف عذاب را به آنها هدیه دهند، چگونه ممکن است شفاعت اهل بیت علیهم السلام برای مومنین در برزخ فراهم نباشد؟!

تکامل در برزخ، شفاعتی برای مومنین

همانطوری که به وساطت ائمه (ع) در دنیا، بیمارها شفا می گیرند و نیازهای مادی مردم برطرف می شود، اموات نیز در برزخ می توانند با کمک اهل بیت علیهم السلام تربیت و نقایص شان رفع شده و با حقایق قرآن آشنا شوند و به تکامل برسند تا لایق بهشت شوند، همین امر یعنی شفاعت در برزخ که مومن را به تعالی می رساند تا در قیامت شایستگی ورود به بهشت را پیدا کند. و اگر شفاعت و تربیت ولایت در برزخ نباشد به چنین مقامی نایل نخواهد شد. همه این امور شفاعت است.

مسلم است که آن بزرگواران به میت در سختی های عالم برزخ یاری می رسانند (المیزان، ج ۱، ص ۱۷۴) علامه می پذیرد که معصومین (ع) در هنگام مرگ و در عالم قبر که عالم برزخ هست حضور دارند و آسانی و آرامش را به مومن می دهند، اما نام را شفاعت نمی گذارد.

در اینجا سوالی مطرح می شود که به فرض، روایات یاد شده از سوی پیامبر و ائمه علیهم السلام شفاعت نباشد؛ اما موضوع طلب بخشش از سوی پیامبر(ص) از محضر الهی برای کسی که به ایشان در هنگام مرگ متوسل می شود و اتفاقاً هم به کمک می آید اگر شفاعت نیست پس نامش چیست؟

اثبات شفاعت در سه عالم

ضمن پذیرش اصل شفاعت به عنوان امری قطعی، با توجه به تعدادی از دلایل عقلی و آیات و روایات، مشخص شد در برزخ که ادامه عالم دنیا است، شفاعت وجود دارد.

به لحاظ کلی شفاعت در همه عوالم اعم از دنیا، برزخ و قیامت وجود دارد. منتهی این معنای عام شفاعت است. بدیهی است تا وقتی که «ولایت» وجود دارد، شفاعت نیز هست. تا وقتی همه فیوضات الهی از طریق معصومین علیهم السلام و صاحبان ولایت و امامت می رسد، شفاعت وجود دارد. وقتی خداوند می فرماید که مؤمنین در دنیا با انبیاء و اولیا همنشین می شوند، بالتبع در برزخ و قیامت نیز چنین خواهد بود.

بنابراین با تدبیر در آیات و روایات متوجه می شویم که «شفاعت» به معنای وسیع کلمه در هر سه عالم دنیا، برزخ و آخرت، اتفاق می افتد، هرچند محل اصلی شفاعت و آثار مهم آن در قیامت و برای نجات از عذاب دوزخ می باشد.

ابوبصیر از امام باقر یا امام صادق (ع) نقل می کند که فرمود: هنگامی که جنازه مومن را در میان قبر می گذارند، ۶ صورت زیبا با او وارد قبر می شوند. یکی از آنها در جانب راستش و دیگری در جانب چپ او می ایستد. سومی روبروی صورتش، و چهارمی در پشت سر او، و پنجمی در کنار پای او می ایستد و ششمی که از همه زیباتر است در بالای سر او می ایستد. و به این ترتیب از میت پاسداری می کنند.

آنکه از همه زیباتر است از پنج صورت دیگر می پرسد، شما کیستید، خدا به شما جزای خیر دهد؟

آنکه در جانب راست میت قرار دارد گوید، من نماز هستم. آنکه در جانب چپ او است می گوید: من زکات هستم. آن که در روبروی او است، گوید، من روزه هستم. آن که در پشت او است، گوید: من حج و عمره هستم. آن که در کنار پایش ایستاده، گوید: من نیکی های او هستم که به دیگران داشت. سپس آن پنج صورت، از آن صورت نورانی تر از همه، می پرسند: تو کیستی که از همه ما زیباتر و خوشبوتر هستی؟ او در پاسخ می گوید: من ولایت آل محمد صلی الله علیه وآله هستم. (اصول کافی، ج ۲، ص ۹۰)

همچنین امام صادق (ع) فرمود: در عالم قبر، از نماز، زکات، حج، روزه و ولایت و محبت میت با ما خاندان رسالت، سؤال می کنند، مقام ولایت که به صورتی در جانب قبر قرار دارد، به نماز، حج، روزه و زکات می گوید: اگر در شما نقص وجود دارد، من آن نقص را تکمیل می کنم. (المحاسن البرقی، ج ۱، ص ۲۸۸)

بنابر این ائمه (ع) در برزخ اعمال ولایت دارند و غم و اندوه و نگرانی و عذاب مومن را از بین می برند و با تصرفات خودشان به مومنین و شیعیان لطف عام دارند. اعمال ولایت عام فقط برای شیعیان است اما اعمال ولایت خاص برای کسانی است که استعداد بیشتری دارند. در واقع در برزخ عقاید و اعتقادات رسیدگی می شود و در قیامت اعمال محاسبه می گردد.

پس ولایت ائمه که شفاعت عام هست در دنیا و برزخ اثر دارد و بواسطه آبرویی که در نزد خداوند دارند، از انسان دستگیری می کنند و برخی مشکلات و سختی های دنیا و هنگام مرگ و در عالم برزخ را رفع می کنند.

اما شفاعت خاص معصومین (ع) در قیامت و در آخرین مرحله بعد از حسابرسی رخ می دهد و سرنوشت قطعی فرد تعیین می شود که در اینجا شفاعت کننده مومنین را یا از جهنم نجات می دهند و یا درجه مومن بهشتی را بواسطه شفاعت بالاتر می برند. یعنی شفاعت دو جانبه است؛ هم دفع ضرر و هم جذب منفعت را در پی دارد. این که امام رضا(ع) می فرماید من در سه جا به داد زانم می رسم شفاعت عام است. و معنای فرمایش امام صادق (ع) که می فرماید من از برزخ شما می ترسم احتمالاً به معنای شفاعت خاص است که در قیامت اتفاق می افتد.

به گزارش وب گاه تبیان، بنابراین ولایت در برزخ پرتنگ و با قدرت وجود دارد و در کنار نماز، روزه، حج و زکات، کمبودها را در احتضار، قبر و ... جبران می کنند.

ایسنا